

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati:

1. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining PF-5992-sonli "2020-2025-yillarga mo'ljallangan O'zbekiston Respublikasining bank tizimini isloh qilish strategiyasi to'g'risida"gi Farmoni.
2. <https://cbu.uz/upload/medialibrary/c2e/jcu9sa4tbwawr6xfqqnyn4ivpbc7s2l1/Yillik-hisobot-2024.pdf>
3. https://markswebb.com/research/mobile-banking-rank-uzbekistan-2024/?utm_source=chatgpt.com ma'lumotlari

BANKLARNI RAQAMLI TRANSFORMATSIYALASHNING ILMIY-NAZARIY YONDASHUVLARI

Umarova Malika Baxtiyarovna -

TDIU huzuridagi "O'zbekiston iqtisodiyotini rivojlantirishning ilmiy asoslari va muammolari" Ilmiy-tadqiqot markazi bosh ilmiy xodimi, DSc

Boboxanov Saidmuradxon Baxtiyarovich

Toshkent davlat iqtisodiyot universiteti mustaqil izlanuvchisi

Banklarni transformatsiyalash mijozlar bilan ishlash tajribasini to'liq o'rganish va mavjud talabni tahlil qilish hamda yangi ehtiyoj va talabni aniqlash orqali bank siyosatini o'zgartirishga olib keladi. Aynan bank xizmatlari iste'molchilari banklarning innovatsion rivojlanishida harakatlantiruvchi kuch hisoblanadi, chunki ular o'z ehtiyojlarini ifodalash orqali zamonaviy bank mahsulotlari va xizmatlariga bo'lgan talabni shakllantiradi.

Mijozlar bank xizmatidan foydalanganda, ularning xizmat ko'rsatish sifati, tezkorligi hamda turlariga ko'ra baho beradi. Shuning uchun bank sektori mijozlar bilan ishlash tajribasini doimiy ravishda o'rganishi, xodimlar ishidagi kamchiliklarni aniqlashi, mijozlarning talabidan kelib chiqqan holda, yangi xizmat turlari joriy etishi kerak, chunki yangi mijozlar zamonaviy texnologiyalarga asoslangan, ilg'or xizmat ko'rsatish usullarini talab qilishi mumkin.

Banklarda transformatsiyalash jarayonida ichki tartib-qoidalarni o'zgartirish ham bank sektorini raqamli rivojlantirishning muhim shartidir. Raqamli va mijozlarga yo'naltirilgan texnologiyalarni joriy etish bilan bir qatorda, boshqaruv, rahbarlik, nazorat tizimlarini takomillashtirish hamda kiberxavfsizlik darajasini oshirish zarur. Banklarning to'liq raqamlashtirishga o'tishidagi asosiy to'siqlardan biri – bu raqamli iqtisodiyotda ishlash uchun zarur ko'nikmaga ega xodimlarning yetishmasligidir.

Raqamli o'zgarishlar, bank tizimida masofaviy xizmat ko'rsatish tizimlarini yo'lga qo'yilishi, moliya bozorida Fin tech larni rivojlanishi an'anaviy bank tizimini moliya bozorida o'rnini saqlab qolishi uchun tizimni qaytadan transformatsiyalash orqali moliya korporatsiyalar bilan sog'lom raqobat muhitini tashkil etish imkonini berdi.

Umuman olganda bank tizimi an'anaviy bank tizimidan raqamli tizimga o'tish borasida ham olimlar o'z ilmiy yondashuvlarini keltirib o'tganlar. Ayrim olimlar moliya tizimida innovatsiyalarni rivojlanishi bank tizimini ham shunga moslashishini talab etadi degan g'oyani ilgari surgan bo'lsa, boshqa bir guruh olimlar banklarga zamonaviy texnologiyalarni joriy etilishida bank mijozlarining talablarini inobatga olish kerakligiga doir fikr bildirib o'tganlar. Rossiyalik olim Muravyova A.V. "moliya tizimi banklarni yangi texnologiyalardan foydalanishga undaydi aytish mumkinki rivojlangan mamlakatlar rivojlanish jarayonining innovatsion turiga o'tdi, shuning uchun tashqi muhit banklarni o'zgarishiga undaydi va ular texnologik asos yaratadi" [1] degan g'oyani ilgari surgan.

Radkovskaya N.P. o'z ilmiy tadqiqotlarida "globallashtirish sharoitida xar bir bank va bank tizimi o'z optimal boshqaruv modelini izlashdan iboratdir deb, u iqtisodiyotda risklarni kamaytirish va iqtisodiyotni rivojlantiradi" [2] degan.

Kurmanova D.A., Galimardanov A.R., Sultangareev D.R. fikriga ko'ra, "Rossiya Federatsiyasida bank sektori raqamli tizimiga o'tishi ma'lumotlarni tahlil qilish, biznes-jarayonlarni avtomatlashtirish, bank xodimlarining kadrlar salohiyatini taqsimlash jihatlaridan moliyaviy xizmatlar taqdim etish tizimini o'zgartiradigan fintex-ekotizimlar rivojlanishiga xosdir" [3] degan fikrni ilgari surgan.

"Avvallari bank faoliyatining samaradorligi mahsulot va xizmatlarni sotish maqsadli ko'rsatkichlarini oshirish orqali baholanardi, ammo raqamli iqtisodiyot davrida banklar zamonaviy raqamli muammolar bilan hisoblashishlariga to'g'ri keladi: hozirgi vaqtda banklar shoshilinch ehtiyojlari bilan mijozlarga ko'proq e'tibor qaratmoqdalar. Internetga ulangan mobil telefondan foydalanish orqali milliardlab potensial mijozlarga xizmat ko'rsatish mumkin, bu esa banklarni raqobatdosh ustunliklarni saqlab qolish uchun foydalaniladigan raqamli texnologiyalarni doimiy ravishda takomillashtirishga majbur qiladi. Barclays banki onlayn-banking tizimini joriy qilgan birinchi banklardan biri: endi mijozlar bank filiallariga oyiga o'rtacha ikki marta tashrif buyurishadi, mobil bank xizmatlaridan esa oyiga 18-martagacha foydalaniladi" [4] .

Umuman olganda "transformatsiya... — iqtisodiy faoliyat tuzilmalari, shakllari va usullarini o'zgartirish, uning maqsadli yo'nalishini o'zgartirish" degan ma'noni bildirib, bu tushuncha iqtisodiy tizimning shunday o'zgarishlari bilan bog'lash kerakki, bunda uning sifat jihatidan qayta shakllanishi va rivojlanishi yuz beradi [5]. Tizimning sifat o'zgarishi, albatta, uning tuzilishini o'zgartirish bilan birga sodir bo'lgani sababli, bu jarayonning natijasi va asosi sifatida tizim tarkibini o'zgartirish namoyon bo'ladi, bu esa iqtisodiy faoliyat shakllari va usullarining o'zgarishiga olib keladi.

Banklarni transformatsiyalash jarayonlar nuqtayi nazaridan Deloitte Touche Tohmatsu Limited mutaxassislari K.Edelman, H.Bachman, A.Kumar Saha va A.Ier, "inflyasiya, yuqori foiz stavkalari ta'minot zanjiridagi uzilishlar va yuzaga kelishi

mumkin bo'lgan retsessiya tijorat banklari uchun tahlikali muhitni shakllantirmoqda. Markaziy banklar tomonidan hisob stavkasining ko'tarilishi ham tijorat banklarining sof foizli daromadlarining oshishini ta'minlab bermadi. Tijorat banklari yuqori darajada foizlar olishga intilayotgan mijozlarni saqlab qolish uchun depozit mahsulotlari bo'yicha risk darajasini oshirishga majbur bo'lishmoqda. Sodiqlik darajasi yuqori bo'lgan mijozlar bazasiga ega bo'lishlariga qaramasdan, korporativ va chakana mijozlar sonini ko'paytirish borasida qat'iy raqobatga duch kelishlari mumkin. Ular katta hajmli ma'lumotlarni qayta ishlash asosida mijozlar uchun individual raqamli yechimlar va individual tavsianomalar ishlab chiqishlari lozim bo'ladi. Bu esa o'z navbatida, banklar mijozlarga xizmat ko'rsatishning yangi modellariga o'tishni talab qiladi" degan fikrni ilgari surgan. Raqamli o'zgarishlar, bank tizimida masofaviy xizmat ko'rsatish tizimlarini yo'lga qo'yilishi, moliya bozorida Fin tech larni rivojlanishi an'anaviy bank tizimini moliya bozorida o'rnini saqlab qolishi uchun tizimni qaytadan transformatsiyalash orqali moliya korporatsiyalar bilan sog'lom raqobat muhitini tashkil etish imkonini berdi.

Banklarni transformatsiyalash avtomatlashtirish darajasini oshiradi, operatsiyalarni bajarish uchun zarur bo'lgan vaqtni qisqartiradi, ma'lumotlar tahlilini yaxshilaydi, bu esa mijozlar va xodimlar bilan o'zaro aloqani rivojlantiradi. Shuningdek, mahsulotlar va xizmatlar sifati oshishiga ham olib keladi.

Ilmiy-nazariy yondashuvlardan kelib chiqqan holda, mualliflik ta'rifi ishlab chiqildi: *"Banklarni transformatsiyalash – bu bankning biznes modeli, operatsiyalari, texnologiyalari va mijozlarga xizmat ko'rsatish usullarini yangilash jarayoni bo'lib, banklarning raqobatbardoshligini oshirish, samaradorligini yaxshilashga xizmat qiladi"*. Banklarni transformatsiyalash yordamida bank xizmatlarini avtomatlashtirish, raqobatbardoshlikni oshirish, moliyaviy inklyuzivlikni rivojlantirish, shuningdek, moliyaviy ma'lumotlarni tahlil qilish orqali strategik qarorlar qabul qilish imkoniyati yuzaga keladi.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati:

1. Муравева, А.В. Банковские инновации: мировой опыт и российская практика: дис. на соиск. канд. экон. наук. / А.В. Муравева. — М., 2005. – 137 с.

2. Радковская, Н.П. Методология финансово менеджмента и управления прибылью кредитных организаций: автореф. ... д-ра эконом. наук // Научная библиотека диссертаций и авторефератов диссерСат [Электронный

3. ресурс]. – УРЛ: <http://www.dissercat.com/content/metodologiya-finansovogo-menedzhmenta-i-upravleniya-ribylyu-kreditnykh-organizatsii#ixzz5gcjZptY0> (дата обращения: 07.03.2019).

4. Райзберг Б.А., Лозовский Л.Ш., Стародубцева Е.Б. Современный экономический словарь. М., 1997.

5. Курманова Д. А., Галимарданов А. Р., Султанрарезев Д. Р. Сифровая трансформация российского коммерческого банка// Вестник УГНТУ. Наука, образование, экономика. Серия экономика. № 1 (35), 2021. С. – 49-61.

ЭКОНОМИЧЕСКАЯ СУЩНОСТЬ И КЛАССИФИКАЦИЯ ИНСТИТУЦИОНАЛЬНЫХ ИНВЕСТОРОВ

Акбаралиева Суғдиёна Улуғбек қизи

Докторант “Научные основы и проблемы развития экономики
Узбекистана” при ТГЭУ

Аннотация. В условиях глобализации и развития финансовых рынков особое значение приобретает деятельность институциональных инвесторов как ключевых участников инвестиционного процесса. Сосредоточение значительных объёмов финансовых ресурсов в руках специализированных организаций способствует формированию устойчивых потоков капитала, обеспечивающих развитие реального сектора экономики, модернизацию инфраструктуры и внедрение инноваций.

Ключевые слова: институциональные инвесторы; финансовый рынок; инвестиционная деятельность; финансовое посредничество; классификация институциональных инвесторов; инвестиционные ресурсы; пенсионные фонды.

Институциональные инвесторы занимают ключевое место в современной финансовой системе, выступая в качестве профессиональных участников рынка, аккумулирующих временно свободные денежные средства различных экономических субъектов и осуществляющих их последующее размещение в финансовые активы.

Институциональные инвесторы — это крупные финансовые посредники (профессиональные участники рынка), которые объединяют капиталы различных субъектов экономики и направляют их в финансовые активы с целью получения дохода и обеспечения экономического роста.

Экономическая сущность институциональных инвесторов проявляется в трансформации сбережений в инвестиции, обеспечении перераспределения капитала между секторами экономики и формировании долгосрочных источников финансирования.

Учёные-теоретики М.Х. Миллер, Ф. Модigliани, М.Женсен и В.Меклинг исследовали влияние структуры капитала на финансовые рынки.

Их работы по теории корпоративных финансов создали основу для понимания роли институциональных инвесторов в формировании капитала и инвестиционной стратегии и показали, что институциональные